

Vlaanderen
is erfgoed

OOSTKAMP

Beschermingsdossier

Station van Oostkamp, met inbegrip
van luifel en wachthuisje in Oostkamp

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Station van Oostkamp met luifel en wachthuisje
Stationsplein 1 in Oostkamp – monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/31022/102.1

Tom Lenaerts

29/09/2022

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.2.1.	Historiek van het stationsgebouw en het wachthuisje	4
1.2.2.	Historiek van het dossier	5
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	6
1.3.1.	Stationsgebouw	6
1.3.2.	Schuilhokje of wachthuisje	6
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	7
2.	Evaluerend gedeelte	7
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	7
2.2.	Motivering van het type bescherming	8
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	8
2.4.	Juridische toestand	8
2.4.1.	Omgeving:	8
3.	Beheersvisie	8
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	8
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	8
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	9
4.	Bronnen	9
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	9
5.1.	Omgevingsplan	9
5.2.	Fotobijlage	9

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1. Situering

Het station van Oostkamp, met inbegrip van de luifel, het dienstgebouwtje en het wachthokje werden bij ministerieel besluit van 3 januari 1997 beschermd als monument. In functie van de uitbreiding van de spoorlijn tussen Gent en Brugge van 2 naar 4 sporen moest de bescherming echter opgeheven worden zodat het station kon verplaatst worden. Het Onroerenderfgoeddecreet vereiste op dat moment dat de bescherming werd opgeheven om het monument te kunnen verplaatsen¹.

De bescherming van het station van Oostkamp werd bij ministerieel besluit van 13 juli 2017 opgeheven. Voorwaarde voor de opheffing was dat het station, met inbegrip van de luifel en het wachthuisje zouden worden heropgebouwd aan de andere kant van de spoorlijn.

Nu het station met inbegrip van de luifel en het wachthuisje werden verplaatst op een nieuw aangelegd stationsplein aan de andere zijde van het spoor, worden de resterende erfgoedobjecten opnieuw beschermd.

1.2. Historisch overzicht

1.2.1. Historiek van het stationsgebouw en het wachthuisje

Het station van Oostkamp is gelegen langs de tussen 1834 en 1838 opgerichte spoorlijn Gent-Oostende. De spoorlijn Gent-Brugge wordt in 1838 geopend. Elf jaar na de openstelling van de spoorlijn, in 1849, krijgt Oostkamp een stopplaats ter hoogte van de overweg, de "barrière 54". Het "station van Oostkamp" ligt eigenlijk op het grondgebied van het gehucht Moerbrugge, weliswaar gescheiden van Moerbrugge door een beek en het kanaal Gent-Oostende. In de buurt van het station ontstond een kleine "stationswijk" gelegen tussen Oostkamp en Moerbrugge. Vrij snel daarna wordt een petitie gericht aan de koning, opdat de halte van de treinen tussen Brugge en Gent zou veranderen in een werkelijk station voor reizigers en reisgoederen. In 1865 verleent het Ministerie van Openbare Werken na jarenlang aandringen van het gemeentebestuur de toestemming om voortaan de treinen te laten stoppen in Oostkamp- met uitzondering van de expresstrein. In 1859 wordt er voor het eerst een stationsgebouwtje gebouwd, recht tegenover de halte. Deze eerste overdekte halte bevond zich volgens de gegevens van het kadaster op de kruising van het spoorwegtracé en de huidige Patersonstraat. Het treinstation wordt in 1865 ingewijd. Al snel is er nood aan een groter station en gaat men bouwen aan het huidige, neoclassicistische station. Het werd opgericht tussen 1887 en 1889 naar een ontwerp van Henri Fouquet (Limbourg, 10/03/1825 – Schaarbeek 14 oktober 1893). Op de originele plannen signeert hij met "architecte principal à titre personnel". Dezelfde architect ontwierp in het laatste kwart van de 19de eeuw onder meer ook de stations van kleinere steden zoals Leuven, Soignies, Harelbeke, Oudenaarde en wellicht ook Vilvoorde, maar ook kleinere stationnetjes zoals dat van Nieuwpoort-Bad. In Oostkamp ontwierp hij een laag stationsgebouw, een type dat vaak in de provincie Henegouwen voorkomt, zoals onder meer het station van Bonne-Espérance (Vellereille-Les-Brayeux).

Op één van de ontwerpplannen van het station van Oostkamp staat ook een "Cour des Marchandises" en een laad- en loshelling getekend, maar deze waren in 2017 niet meer als dusdanig herkenbaar in het complex. De stationsomgeving werd door de jaren heen ook sterk aangepast.

Het station uit 1887-1889 is een representatief gebouw. Het is een eerder klein spoorstation op één van de grote spoorlijnen, maar met een heel verzorgde architectuur. De architectuur accentueert de betekenis van deze nutsvoorziening.

¹ Bij de aanpassing van het decreet in 6 september 2018 werd de procedure gewijzigd.

Het stationsgebouw bevatte de belangrijkste elementen overeenkomstig zijn functie, maar heeft daar bovenop ook nog een fraai bewaarde luifel, een element dat soms niet aanwezig was in kleinere stationnetjes of in vele gevallen gewoon verdwenen is. De kwaliteit van de architectuur toont ook aan dat het stationsgebouw en de treinverbinding iets bijzonders waren in de rurale gemeente. De nabijheid van Brugge en de aanwezigheid van mooie riante buitenhuizen in de rand rond Brugge kunnen eventueel een verklaring zijn waarom er in detail zorg werd besteed aan dit station. De architecturale stijl die Fouquet hanteert, varieert van neoclassicistisch tot neorenaissance, niet zelden met een sterk eclectische benadering. Het station in Oostkamp is een neoclassicistisch gebouw waarin smeedwerk en gietijzer verwerkt zijn (de industrieel archeologische component). Naast het stationsgebouw met luifel is er ook een wachthuisje met een paravent. Er kon niet vastgesteld worden wanneer deze constructie gebouwd werd en of de paravent oorspronkelijk beglaasd was, maar de ranke gietijzeren profielen en het verzorgde smeedwerk geven een bijzondere uitstraling aan dit gebouwtje.

1.2.2. Historiek van het dossier

1.2.2.1. Bescherming

Het beschermingsbesluit van het station van Oostkamp dateert van 3 januari 1997. De erfgoedwaarde wordt er kort maar krachtig in beschreven. De gebouwen getuigen van een zeer verzorgde architectuur. Het stationsgebouw en het wachthokje met gebruik van gietijzeren elementen zijn kenmerkend voor de staatsspoorwegen in de periode 1860-1870. Het geheel wordt beschermd omwille van de industrieel-archeologische waarde, die in het beschermingsbesluit als volgt wordt gemotiveerd:

"Als voorbeeld van een klein station van een uitzonderlijk type met goed bewaarde kenmerken, door de 'staatsspoorwegen' in een bijzonder verzorgde stijl opgetrokken in de periode 1860-'70 en tevens voorzien van een wachthokje, dit laatste ongetwijfeld eveneens daterend uit dezelfde periode en te beschouwen als een goed voorbeeld van een schuilhokje van de 'staatsspoorwegen' met bijzonder verzorgde architecturale kenmerken eigen aan de voornoemde periode, waaronder het gebruik van gietijzeren en gesmede onderdelen."

In het besluit wordt ook de mogelijkheid tot verplaatsing van het gebouw vermeld:

"B. Specifieke erfdienstbaarheden: Mits voorafgaandelijke en schriftelijke machtiging van de Vlaamse minister of zijn gemachtigde is het toegelaten het monument te verplaatsen."

1.2.2.2. Infrastructuurwerken spoorwegen – vraag tot verplaatsing

De aanleg van twee nieuwe sporen tussen Brussel, Gent en Oostende was noodzakelijk om de kustregio vlotter bereikbaar te maken vanuit het binnenland. Deze spoorlijn krijgt heel wat reizigersverkeer te verwerken. Ook het goederenverkeer van en naar de haven van Zeebrugge verloopt vlotter door de aanleg van een derde en vierde spoor. Vooral de haven van Zeebrugge en in mindere mate Oostende zijn een belangrijke economische toegangspoort tot Vlaanderen. De aanleg van een derde en vierde spoor tussen Gent en Brugge kan een toename van het spoorverkeer opvangen en maakt het mogelijk om de treinen vlotter te laten rijden. Links en rechts van het bestaande spoor wordt een strook vrijgemaakt door onteigeningen, sloop, heraanleg van wegen, heraanleg van overwegen en door het verplaatsen van monumenten. De bestaande sporen liggen nu tussen de nieuwe sporen. De uitbreiding van het spoor werd reeds van bij de bescherming ter sprake gebracht.

1.2.2.3. Verplaatsing door ontmanteling en heropbouw

Het agentschap stelde een dossier op dat leidde tot het ministerieel besluit van 13 juli 2017 waarin voorzien werd in de nodige maatregelen voor het behoud van de erfgoedwaarden na wederopbouw van het station, de luifel en het wachthuisje. Er werd geopteerd om het dienstgebouwtje niet herop te bouwen omdat dit zonder de oorspronkelijke context niet voldoende erfgoedwaarde had. Van de historische bouwwijze met gepleisterde gemetste volle muren werd afgeweken. Er werd gekozen voor een hedendaagse en thermisch betere opbouw met spouwmuren omdat dit de industrieel-archeologische en architecturale erfgoedwaarde niet aantast. De erfgoedwaarde werd onder meer behouden door de gietijzeren onderdelen waaronder de beeldbepalende luifel integraal te restaureren conform de oude bouwplannen. Er werd opnieuw gekozen om naar het voorbeeld van de oorspronkelijke afwerking gevelpleister aan te brengen met inbegrip van alle historische profielen.

De ramen en deuren werden vervangen in hout identiek naar historisch model in aanzicht en detaillering maar aangepast aan dubbele beglazing.

De heropbouw van het wachthuisje gebeurde met dezelfde architecturale uitwerking van de voorgevel met speklagen uit natuursteen. De natuurstenen speklagen werden gedemonteerd, gereinigd en hergebruikt. De gevel werd herbouwd met nieuwe baksteen identiek aan uitzicht en formaat van de oorspronkelijke. De gietijzeren gevelonderdelen werden gerecupereerd, gerestaureerd en geschilderd volgens historische kleurstelling.

1.2.2.4. Nieuwe bescherming

In overeenstemming met het onroerenderfgoeddecreet wordt de bescherming van het stationsgebouw met inbegrip van luifel en wachthuisje als monument terug opgenomen nu de verplaatsing gerealiseerd is.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

1.3.1. Stationsgebouw

Het gebouw is opgetrokken uit baksteen, bezet met pleister en witgeschilderd. Onderaan is er rondom het gebouw een massieve vlakke hardstenen plint. Het gebouw is sterk symmetrisch opgebouwd en heeft één bouwlaag onder een zadeldak met roodkleurige gebakken pannen. De zuidgevel is de oorspronkelijke straatgevel, nu gelegen aan de zijde van het spoor. Deze wordt gekenmerkt door een middenrisaliet, gemarkeerd door geblokte pilasters. Op de hoeken van het gebouw zijn er identieke pilasters. De gevelopeningen hebben getoogde omlijstingen onder geprofileerde waterlijsten. Deze zijn voorzien van houten grijsgeschilderd schrijnwerk, met vleugeldeuren of dito ramen. Aan de zuidgevel bevinden zich aan weerszijden van de middenrisaliet twee toegangen met vleugeldeuren. De gevelindeling werd behouden maar werd niet doorgetrokken tot de oorspronkelijke binnenruimte.

De vroegere perronzijde is over de volledige lengte van de gevel voorzien van identieke vleugeldeuren. Boven in de zijgevels zitten gekoppelde vensters, gescheiden door een arduinen stijl; in het topstuk: een gestileerd spoorwiel als symbool van de staatsspoorweg. De luifel die dienst doet als perronoverkapping is nog oorspronkelijk, met elementen in gietijzer en smeedwerk, identiek aan de plannen van Fouquet. Het metaalwerk is geschilderd in een lichtgroene kleur. Het exterieur van het stationsgebouw komt nog steeds overeen met de oorspronkelijke plannen.

Aan het nieuwe interieur kunnen geen erfgoedkenmerken worden toegekend.

1.3.2. Schuilhokje of wachthuisje

Het uitzonderlijk wachthuisje of schuilhokje bleef aan dezelfde kant van het spoor, zij het op enige afstand van de vroegere plaats en net zoals het stationsgebouw georiënteerd naar

het nieuwe stationsplein. Het is een bakstenen constructie onder een plat dak met een bakstenen sokkel en een open middenportaal tussen gietijzeren gecanneleerde zuilen van de Ionische orde. Twee wachtkamers aan weerszijden van het portaal hebben grote ramen met mooi uitgewerkte smeedijzeren traceringen. Dit wachtgebouwtje is niet zichtbaar op het oorspronkelijk plannenmateriaal maar is vermoedelijk uit dezelfde periode als het stationsgebouw, gezien de stijl en het materiaalgebruik.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit dossier werd opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 10 april 2022. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment na de verplaatsing.

In de voorwaarden van de verplaatsing werd gesteld welke materialen dienden te worden behouden en welke moesten gerestaureerd en hergebruikt worden. Aan de gestelde voorwaarden werd voldaan. Bij de heropbouw werd ook gekozen voor alternatieve materialen in functie van de duurzaamheid en moderne energievereisten.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

Het verplaatsen van het stationsgebouw, de luifel en het wachthuisje hebben geleid tot het behoud van de erfgoedwaarden. De erfgoedwaarden worden met de nieuwe informatie die bij het opstellen van dit dossier naar boven kwam als volgt omschreven: Het station is een voorbeeld van een klein station van een uitzonderlijk type met goed bewaarde kenmerken, door de 'staatsspoorwegen' in een bijzonder verzorgde stijl opgetrokken in de periode 1887-1889 en tevens voorzien van een wachthuisje, dit laatste ongetwijfeld eveneens daterend uit dezelfde periode en te beschouwen als een goed voorbeeld van eenabri van de toenmalige 'staatsspoorwegen' met bijzonder verzorgde architecturale kenmerken eigen aan de voornoemde periode, waaronder het gebruik van gietijzeren en gesmede onderdelen."

Het station van Oostkamp met inbegrip van luifel en schuilhokje in Oostkamp is aldus van algemeen belang wegens de volgende erfgoedwaarden:

- de historische waarde: Als getuige van het ontstaan en groei van het spoornet waarbij een landelijk station wordt opgericht op een belangrijke spoorlijn; het toont de ambitie van de toenmalige staatsspoorweg door de verzorgde neoclassicistische architectuur van het station. De luifel en het wachthuisje duiden er op dat ook belang gehecht wordt aan dit landelijke station.
- de architecturale waarde: Als een voorbeeld van de landelijke, maar verfijnde neoclassicistische stationsarchitectuur binnen het oeuvre van Henri Fouquet, een architect die heel wat opmerkelijke stations bouwde in Vlaanderen en België, onder meer het imposante station van Leuven. Het stationsgebouw is neoclassicistisch, verweven met industriële elementen zoals de luifel en het wachthuisje, uitgevoerd in glas en ijzer.
- de industrieel-archeologische waarde: Als getuige van de kracht van de industrialisatie in de negentiende eeuw. Dit wordt bovendien ook versterkt door het gebruik van gietijzer en staal in combinatie met de neoclassicistische architectuur.

De erfgoedcriteria zeldzaamheid, herkenbaarheid, representativiteit, ensemblewaarde en contextwaarde zijn na de verplaatsing nog steeds uitdrukkelijk aanwezig. Het station van Oostkamp met inbegrip van de luifel is een waardevol voorbeeld van het architecturale meesterschap van de aan de staatsspoorwegen verbonden architect Henri Fouquet. Het station vormt samen met het bakstenen wachthuisje een herkenbaar ensemble. Het wachthuisje dateert gezien de stijl en het materiaalgebruik vermoedelijk uit dezelfde

periode als het stationsgebouw. Het station en het wachthuisje bevonden zich respectievelijk ten zuidenwesten en noordoosten van de spoorlijn Gent-Oostende. Beide gebouwen werden naast elkaar terug opgebouwd ten noordoosten van de uitgebreide spoorlijn Gent-Oostende. Ondanks deze gewijzigde configuratie blijft het ensemble station en wachthuis in hun context tot de spoorlijn behouden.

2.2. Motivering van het type bescherming

Het station van Oostkamp, met inbegrip van luifel en wachthuisje was beschermd als monument. Vermits de erfgoedwaarden behouden bleven na verplaatsing wordt het opnieuw beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemeen belang wegens de erfgoedwaarden."

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Het betreft het stationsgebouw, de luifel en het wachthuisje. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Omgeving:

Het perceel is gelegen in volgens het gewestplan gelegen in een woongebied.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend

Beschermingsdossier: station van Oostkamp met luifel en wachthuisje, monument

goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerendergoeddecreet en Onroerendergoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een omgevingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerendergoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerendergoedgemeenten is te vinden op www.onroerendergoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

DE BOT H. 2002, Stationsarchitectuur in België, Deel I, 1835-1914, uitgeverij Brepols, Turnhout.

VAN WALLEGHEM A. 2007, Station Oostkamp, [online] AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/87879> (laatst geraadpleegd op 12 april 2022)

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd